

בס"ד

חינוך לאור הפרשה

פרשת בא

"לא ראו איש את אחיו"...

גיליון מס' 129 תשפ"א

הרב יהונתן דדון

yd0527606276@gmail.com

חינוך לאור הפרשה/פרשת בא

"לא ראו איש את אחיו"...

בין משתתפי השיעור היומי בבית הגאון מטשעבין דצ"ל, נמנה גם ר' פישל סוחר הדגים. נחלקו הדעות אם פישל זה נקרא בשמו על שם מקצועו, או שמא נקרא כך בהיותו תינוק זעיר ועקב שמו בחר את מקצועו... אלו ואלו מודים, כי יותר משהיה פישל גדול בתורה, היה מצוין בתפקידו כסוחר דגים, ויותר משהכיר את שפתם של רש"י ותוספות, הכיר ר' פישל את שפתם של הדגים המשייטים להנאתם בחנותו... מדי יום הגיע ר' פישל לשיעור, עמל ויגע מעבודת יומו. כה עייף היה, עד שלא עמדו לו כוחותיו אפילו להחליף את בגדיו, וכך, עלה ובא בבית הגאון מטשעבין בחולצתו הריחנית שקשקשים נתפסו בשוליה, ועוד בטרם הספיק לשטוף היטב את זקנו העבות מדם הדגים שטחן אך לפני שעה קלה. וזאת יש לדעת, כי הרב מטשעבין היה ידוע כאיסטניס, בעל רגישות לריחות לא נעימים. ריחות כאלה היו עבורו מטרד לא פשוט בכלל, והחריפים שבהם אף גרמו לו צריבה ויובש. אם ידע על חנות דגים בהמשך הרחוב, היה חוצה את הכביש מבעוד מועד, כה רגיש היה לניחוחות מהסוג האמור... כשהיה ר' פישל עולה לשיעור, היו כל המשתתפים מסיגים פניהם אחור, מעוותים את קצה האף עד יתרגל לריח ה'נעים' שנכנס עם ר' פישל. רק הגאון מטשעבין, למרות רגישותו הרבה לריחות, לא הניע את אפו ולא עשה אף תנועה. כך, מדי יום, היה ר' פישל מגיע לשיעור, גורר עמו שובל ריחני של ניחוח דגים, ובעוד יושבי השיעור מעוותים פניהם, הרב מטשעבין מתייחס לכך בשוויון נפש...

נמנו וגמרו הלומדים, כי 'זה לא עסק ככה'. הן הרב סובל כל כך מהריח, וגם עבורם הדבר לא נעים. אך עבור הרב מדובר בקושי חמור עוד יותר – הרי השיעור נערך בביתו, ור' פישל יושב על כסא בסלון. גם שעה ארוכה אחרי סיום השיעור, עדיין הריח נותר בבית, דבוק לכסא בסלון. היתכן כי רבם יאלץ לסבול כל כך מהריח? החליטו לידע את רבם, כי יבקשו מר' פישל להתעכב קמעא בדרך לשיעור, להיכנס לביתו, להתקלח ולהחליף בגדיו. גם אם יאלצו להתחיל את השיעור כמה דקות מאוחר יותר – כדאי הדבר, ובלבד לשמור על אויר ואוירה נעימה. להפתעתם, התייצב כנגדם הרב כחומה בצורה. 'לא יקום ולא יהיה', נקש על השולחן, 'לא יעלה על הדעת להגיד ליהודי שהוא מדיף ריח לא נעים, שיתרחץ לפני בואו לביתו. אמת וגם יציב שאני סובל כל כך מהריח, וכי בשל כך הותרה הרצועה? וכי בשל כך יותר לפגוע באדם על רקע ריחו ועיסוקו?' התפלאו התלמידים אל ליבם, אך הוסיפו והסבירו: 'הרי ברור כי ר' פישל יבין, מי כמוהו מודע לבעיה של הריח. איננו מבקשים שלא יבוא לשיעור, ההיפך – אנו מוכנים לאחר את השיעור בכמה דקות כדי לאפשר לו פנאי להתארגן בצורה נקיה. הוא ישמח להקל על הרב ולבוא בצורה כזו, הרי לו היה יודע כמה הרב סובל מהריח שלו – היה עושה כן מעצמו!' לא זו בלבד שהם לא הצליחו לשכנעו, אלא שהרב התבצר בעמדתו עוד יותר, ומחשש שמא יאמרו לו בשוגג כדברים האלה, קבע מיד: 'אם לבסוף תגידו משפט מעין זה לר' פישל, יהיה זה היום האחרון בו מתקיים השיעור. בו ביום אסגור את השיעור, הוא לא יתקיים יותר. שיעור שנערך תוך כדי פגיעה ביהודי – לא יבוא באוהל ביתי!'

הבה נחשב! הרי באמת, צדקו כל השומעים. לו היה יודע ר' פישל כי הרב סובל מהריח שהוא מביא במשכנו – אין ספק שהיה שמח על שמעירים לו, ומשתדל להגיע בצורה אסטטית יותר לשיעור. יתירה

מכך, הרי ר' פישל ידוע כיצד הוא מריח, וכי היה נפגע לו היו מסבירים לו כי ריח זה מפריע לאנשים אחרים? ובכל זאת, יש כאן שמץ של אי נהיגת כבוד, יש כאן סרך פגיעה. שיעור יומי קבוע יבוטל, ובלבד שפגיעה כזאת לא תקום. נהיגת כבוד אינה עוד משהו, אפשר איתה ואפשר בלעדיה. נהיגת כבוד היא בסיס, היא יסוד, עליה בנוים שיעורים, עליה בנוים חיים, עליה בנוים נפשות...

(הרב קובלסקי שליט"א)

*

כתוב בפרשת השבוע: "ויהי חושך אפלה בכל ארץ מצרים שלושת ימים, לא ראו איש את אחיו ולא קמו איש מתחתיו שלושת ימים". פסוק זה צריך ביאור: מדוע התורה צריכה לתאר לנו כיצד נראה חושך – "לא ראו איש את אחיו"? ועוד, הרי בחושך מוחלט אי אפשר לראות אפילו לא את אצבעות הידיים, ולא רק את האדם השני אי אפשר לראות? ומה קשור "לא קמו איש מתחתיו" לתיאורו של החושך? יש כאן רעיון מוסרי עמוק מאוד! החושך במצרים היה לא רק פיזי, אלא גם חושך ערכי ומוסרי. במה התבטא החושך? לא ראו איש את אחיו. לאף אחד לא היה אכפת מהזולת, איש לא ראה את הצרכים של זולתו. וגם אם מישהו ראה, הוא לא קם ועשה משהו... "לא קמו איש תחתיו" – לא עשו צעד, לא הלכו האחד לקראת השני. בתיאור מכת חושך באה התורה לתאר לנו גם את החושך המוסרי בצד החושך המעשי שהיה באותה תקופה במצרים. חשכת מצרים התבטאה גם בעובדה שלא ראה איש את צרכיו של אחיו. וזהו החושך האמיתי – כאשר לא רואים את הזולת ולא עוזרים זה לזה. ובאותו פסוק כבר כתוב "ולכל ישראל היה אור במושבותם", אצל בני ישראל – "איש את רעהו יעזורו, ולאחיו יאמר חזק". וכך כתב החידושי הרי"ם: "לא ראו איש את אחיו" – החושך הגרוע ביותר הוא, כאשר אדם אינו רואה את צערו של אחיו.

*

רגישות לזולת – הדרך לאהבת ה'

בפרשת השבוע כתוב: "למען תספר באוזני בןך", "והגדת לבןך". אנחנו מצווים לחנך את ילדינו לאהבת ה' ויראת שמיים, וכל אדם רוצה שילדיו יהיו אוהבי ה' ויראי אלוקים. כיצד מגיעים לזה? הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע היה אומר: אין בידי לתת עצה כיצד קונים "יראת שמים", אך אתן לכם עצה ל"אהבת שמיים", והיא – "אהבת ישראל". כי על ידי שאדם מתמיד באהבת ישראל יבוא לאהוב את בוראו!

*

את הדברים הבאים כתב הגאון רבי נח וינברג זצ"ל: קרה לך פעם שהרגשת הרגשה רעה, ואז מישהו ניגש אליך מאחור ובטפחה אדירה על הגב אמר: "תתעודד בן אדם – מה חסר לך בחיים?!" במקום להתעודד, רק התעצבנת יותר. למה? משום שלמרות כוונותיו הטובות, הוא בכלל לא התחיל להרגיש מה בעצם עובר עליך. נושא בעול עם חברו – הדרך השלושים ותשע לחכמה – מלמדת אותנו כיצד להשתתף בנשיאת העול – לתת כתף לאחרים ולשאת עמם את משא החיים. עלינו להיות מודעים לכאבם של האחרים. אסור לנו לעבור את החיים כאילו היו מרוץ מכשולים – "שים לב, הנה בן אדם – גרום לו לחיך, דחוף אותו קדימה, קבל נקודה – החזרת עוד אדם למסלול!" זו אינה הדרך. עלינו להשתתף איתו באופן מעשי, בנשיאת המשא המכביד עליו. כשמישהו נפגע באופן גופני, אנשים עוזרים לו. אם מישהו נחתך באצבע, כולם קופצים על התחבושות, מביאים מים, ערכת החייאה – מה שצריך. אבל אם הכאב הוא רגשי או רוחני – כאשר מישהו מדוכדך וסובל – אנחנו לפעמים לא יודעים מה לעשות ומעדיפים להתעלם מהמצב. אך במבט אמיתי, זהו הזמן שבו עלינו להתעלות מעל לעצמנו,

וללמוד כיצד לשאת את הכאב עם הזולת... משום שלב שבור, כואב הרבה יותר מיד שבורה.

- העמד את עצמך במקומו -

הצעד הראשון לנשיאה בעול, הוא לראות את הזולת כבני אדם אמיתיים ולא כאובייקטים. לעתים קרובות אנחנו מברכים מישהו ב"מה נשמע?" מכל לב. זוהי התנהגות חברתית מקובלת – אבל הדבר האחרון בעולם שאנחנו רוצים, הוא שהוא יתחיל לספר... נסה להיכנס לנעליים שלו. הבעיות שלו הן הבעיות שלך. איך הוא מרגיש ביום הראשון שלו בעבודה? איך ההרגשה לעבור לשכונה חדשה? שאל את עצמך: איך הייתי במקומו, איך הייתי מרגיש? לפקיד בדואר יש עבודה קשה. מה עובר עליו? כשמישהו דוחף אותך באוטובוס – שים לב באיזה לחץ הוא נמצא. קח את הדברים ללב. זה לא מספיק רק להבין. צריך גם להרגיש יחד איתו. הבעיה שלו, היא בעצם הבעיה שלך. אם הוא מדוכא, הרגש זאת יחד איתו. איך מרגיש אדם זקן? חלש? כבד שמיעה? בלי שיניים? בלי הורים? התמקד, הפוך תחושות אלה למוחשיות. הוא אינו יצור מעולם אחר וזר, הוא אדם בדיוק כמוך. ובפעם הבאה שבה תשוחח עם אדם מבוגר ממך, נסה לדמיין אותו כצעיר יותר וכן להיפך. ומה באשר לילדים? קל להתייחס אליהם כאל צעצועים קטנים ולשכוח שהם מבנים הכול – ורגישים במיוחד.

- כל אחד וה"חבילה" שלו -

היה מודע לכך, שכל אדם נושא על גבו "שק" פרטי, הגדוש לעייפה בקשיים ומאבקים שעליו להתמודד עמם – בעיות של הערכה עצמית, תוכניות שלא מומשו, כישלונות, ספקות, אי התאמה... זהו חלק מאתגר ההתקדמות בחיים. ההופעה החיצונית של בני האדם, אינה משקפת בהכרח את פנימיותם. דווקא אלה שנושאים את השק הכבד ביותר, עלולים להיראות כלפי חוץ משוחררים ועליזים.

אנשים רבים מעדיפים להסתיר את רגשותיהם. אדם שנראה לך כרגוע ומסודר, יכול להיות נתון בסערה פנימית עזה. בחן היטב את האנשים ונסה לחשוב מה מתחולל בקרבם. הבן, שבעיותיהם של האחרים, חלומותיהם ותקוותיהם, אמיתיים לא פחות מאלה שלך. בדיוק כמוך, לכולם ישנו משא. התמקד בכך ושאל את עצמך: "מה הם סוחרים?" השתמש בדמיון על מנת להרגיש כיצד המשא מכביד עליהם. היה רגיש. האם אדם זה שמח או עצוב? חלש או חזק? חששן או בטוח בעצמו? הקדש שימת לב ותהיה מסוגל לחלוק עמו את הקשיים.

- מאין הוא בא? -

לכולנו ניתנו כוחות - אינסטינקטיביים או נרכשים - בהם אנחנו משתמשים על מנת להעריך בני אדם. אנו עושים זאת מבלי לשים לב. כשאתה נכנס למסיבה, אתה מרגיש אילו מין טיפוסים משתתפים בה? משהו גורם לך להתרחק מבני אדם בעלי מראה מפוקפק? משהו מושך אותך לאנשים אחרים? היכולת מצויה בנו, וכעת צריך ללמוד להשתמש בה בצורה מודעת. כולנו נכנסים לוויכוחים עם אחרים, ומתפלאים - איך הם בכלל יכולים לחשוב ככה?! מסיבה זו עלינו ללמוד לבחון את העולם מתוך מבט מקיף. למד להבין, שכל אדם הוא עולם שלם בפני עצמו, עם רקע שונה, רגשות שונים, ניסיון שונה ומבט שונה על החיים. חכמים אמרו, שכשם שפרצופיהם של בני האדם שונים, כך גם דעותיהם שונות. קח פסק זמן על מנת להיכנס לתוך עולמם ולגלות מה הם חושבים. אל תמהר להביע דעה, נסה לגלות מהי דעתם, הקשב. גם אם ההתבוננות מבעד למשקפיהם של האחרים לא תשכנע אותך בנכונות דעתם, לכל הפחות היא תגרום להפחתת הכעס ולהגברת תחושת האמפתיה.

- להילחם ברגישות -

כשאתה מגיע למצב של אי הסכמה עם מישהו אחר, אל תתמקד בלוגיקה ובצדק שבעמדה שלך. נסה לחוש מה מפריע לו. האם יש משהו שחוסם אותו מלראות את האמת? אתה חייב להרגיש איפה נתקע החבר שלך. אולי הוא אינו רוצה להודות שטעה? אז תפסיק ללחוץ. הוא בטח לא מרוצה מהמסקנה, משום שהיא תגרום לו לאי נעימות. אם כך, תרגיע אותו. אל תחזיר אש לאנשים כאילו הם חפצים. אם המועסק שלך לא עושה את העבודה כמו שצריך, אולי הוא זקוק למעט הכוונה, או אולי לטיפת הערכה? בדומה, כאשר אתה מלמד מישהו, אל תשפוך את החומר באופן חד סטרי. בדוק אם הוא מקשיב, האם הוא שומע אותך, האם הוא מתעניין, פתוח לקבל, מתכחש, מתפעל, מוטרד, מרוצה... אתה מוכרח ללמוד להשתמש בכושר האבחנה שלך. הדבר פועל גם בכיוון ההפוך. כשיש לך מורה שמשדר ידע, בדוק בין המלים. נסה להבין מה אומרים לו הדברים באופן אישי. כך תיכנס לתוך ממד אחר. זו דרך מצוינת לרכישת חכמה.

- תן כתר -

על מנת לתפוש את הקשיים העומדים בפני אדם עיוור, נסה לקשור את העיניים במשך יום אחד. צא לבית החולים ופגוש באנשים שאיבדו איבר מגופם. פעולות חיצוניות כאלה יגבירו את המודעות שלך לסבלם של האחרים, וכך תהיה מוכן יותר להושיט יד לעזרה בעת הצורך. כשמישהו יודע שאתה מבין מה הוא מרגיש, המשא הופך מיידית לקל יותר. תאר לעצמך שהורה של חבר נפטר. אתה הולך לשבעה ואפילו לא יודע על מה לדבר. עצם הישיבה השקטה יחד איתו, מפחיתה מעט מהנטל. הוא יודע שאתה שם, ושאתה מזדהה איתו. זה פועל גם אצל אנשים חולים. הביקור שלך עשוי לגרום להם להרגיש טוב יותר – ואפילו בריאים יותר. אם אתה משקיע זמן,

והאדם יודע שאתה מרגיש אותו, כבר הקלת עליו. תן לאנשים להבין שאכפת לך מהם: "אתה מדוכא, אני מבין את ההרגשה שלך." לפעמים זה נשמע שטותי – אבל זה עוזר. זה מקל. ומעבר לכך – אל תסתפק באמפתיה. בדוק אם ישנה דרך מעשית לקחת מעורבות ולהקל מעליו את העול.

- להרגיש את הילדים -

הילדים שלך הם אלה שלהם אתה צריך לדאוג הכי הרבה. אתה אוהב אותם, ובאמת כואב בשבילם. אבל האם אתה מסוגל להרגיש איפה הם עומדים? 'להיכנס לנעליים של הילדים' עלולה להיות משימה קשה במיוחד, משום שהיא דורשת הכרה בכך, שמדובר בבני אדם בעלי ישות עצמאית ונפרדת. משמעות התפישה הזאת, היא שהגיע זמן להפסיק להתמקד בכאב שנגרם לך, משום שהם אינם מגשימים את ציפיותיך מהם, ולהתחיל להתמקד בקשיים שלהם עצמם. באופן מצער, מיליוני הורים עוברים את זה עם הילדים שלהם. אין דבר שהם אוהבים יותר מילדיהם – ובכל זאת הם משדרים אומללות ושנאה. האם זה לא מזעזע? וכל זה רק בגלל שהם לא מרגישים מספיק את השני.

- הושט יד לאנושות -

בסופו של דבר אנחנו צריכים להרחיב את אופקינו. עלינו להרגיש בכאבם של האחרים, אפילו של אלה שאיננו מכירים. מי שאינו עושה זאת אוטם את עצמו. היהדות אומרת לנו, לשים לב במיוחד לפגיעים ביותר – יתומים ואלמנות. דאג למי שמבודד בביתו ואינו מסוגל להסתובב. חשוב איך ההרגשה להיות עני, וכיצד מצבו משפיע על ההערכה העצמית שלו. אדם יכול להסתובב ולהאמין שהוא אדם טוב... הוא יכול לדבר על זה... אבל כל עוד הוא אינו מרגיש את הדברים בתוכו, הוא לא באמת שם.

*

"הכן עבורו מנה עגונה, הוא עני רעב"...

סיפר תלמידו של הגאון רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל: "פעם התבקשתי להביא את הרב לסנדקאות. בבריתות, לרוב, היה הוא המוהל. כשחלה הרב וידו הימנית שותקה, הוזמן הרבה להיות סנדק. הגעתי לביתו בשעה היעודה, בעצמו פתח את הדלת, והודיע: 'מחילה, אם אפשר עוד כמה דקות!'. תמהתי. ידעתי כמה מקפיד הוא להגיע בזמן. שבע שמחות היה, ידע שלעולם אין הברית נערכת במועד שקבע. אבל שהעיכוב לא יהיה באשמתו. זמנו יקר היה מפד, ותמיד הגיע במועד הנקוב. מה ארע שביקש להמתין? בקושי רב התקדם לעבר המטבח, הן התקשה בהליכה. פתח ביד שמאלו את ברז המים, אחז בשמאלו את הקומקום ומילאו, הרתיח את המים וניחוח קפה מילא את הבית. התמיהה גברה: ממתנים לברית, והרב מכין קפה? מובן שלא אמרתי דבר. הלב נכמר לראותו אווז בשמאלו את הספל המהביל ומתקדם בכבדות לחדר הלימוד שלו. הרב הפטיר לעברי: 'עוד כמה דקות'. מוזר, מדוע שלא שתה במטבח או בטרקלין? אך נכנס לחדרו, וכבר יצא. עזרתי לו ללבוש את מעילו. התמהמה. הבנתי שהקפה חם. עברו דקות ארוכות והרב סרך רגליו שוב לעבר חדרו: 'הו, כבודו סיים!', קרא. 'נלך, איפוא!'. מהחדר יצא קבצן זקן, לבוש סחבות. עבורו הכין, א"כ, את הקפה. הרב הביט לעברי ושאל: 'יש מקום גם עבורו?'. השבתי בחיוב. 'נפלא, יבוא עמנו לברית! מסכים כבודו?'. הקבצן הסכים. הגענו, הרב היה הסנדק, ולאחר הברית ביקש מבעל השמחה לארח את הקבצן לסעודה. ביקש: 'הכן עבורו מנה הגונה. הוא עני רעב!...'.

(מתוך הספר 'רבינו האור לציון')

*

נעליים לתחפושת...

היה זה במוצאי שבת זכור, בשעת ערב מוקדמת יחסית. השבת יצאה זה מכבר, גביע ההבדלה כבר הושב לארון, והגאון רבי אברהם גניחובסקי זצ"ל שמח לארח בביתו את החברותא שלו במוצאי שבתות, עמו נהג ללמוד בקביעות מדי שבוע. על השולחן כבר הונחה ערימת הספרים לקראת הלימוד המשותף, ואז שמע רבי אברהם את רעייתו הרבנית משוחחת עם אחת השכנות, השואלת אם אולי יש לה זוג נעליים לבנות, מס' 24... מה קרה? ובכן, היום שלמחרת הוא יום מסיבות הפורים בבתי הספר, ובכל בתי ישראל שוררת תכונה רבה – להתאים את התחפושות השונות. זה זקוק לכתר ואחר לציץ של כהן גדול, וגם בקרב הבנות – זו צריכה תחפושת של אסתר המלכה וזו משלימה את השרביט של הנסיכה. ובמקרה זה – להשלמת התחפושת של בתה, הייתה השכנה זקוקה לנעליים במידה 24, והדבר דחוף למדיי – שכן המסיבה היא מחר בבוקר. הרב גניחובסקי, תוך כדי שהוא מביא את הספרים לשולחן, שמע את שיחת רעייתו הרבנית עם השכנה, וכהרף עין נטל את שפופרת הטלפון, והתקשר לכמה שכנים שהכיר. עד מהרה נמצא השכן שברשותו זוג הנעליים הדרוש, והרב גניחובסקי צהל כשבישר לרעייתו הרבנית: 'נא הודיעי לשכנה שלמשפחת ג. מהבנין הסמוך יש נעליים מתאימות, והם מוכנים להשאילן בחפץ לב!' – אמר הגאון, ושקע אל סדר הלימוד עם החברותא כאילו לא קרה דבר...

(מתוך הספר 'זיאמר הנני')

שבת שלום!

העלון יוצא לאור
בסיוע תלמוד תורה
"נצח ישראל" בית שמש

לתגובות ולקבלת העלון במייל: yd0527606276@gmail.com